

Ülvi Sikk: "Eesti kool ei arenda teksti mõistvat ja infot leidvat lugejat, nagu seda tänapäeva mõistes healt lugejalt oodatakse ja eeldatakse."

Kas meie lapsed on head lugejad?

Ü l v i S i k k

eripedagoog, kasvatusteaduste magister

Kas vene koolide õpilased oskavad eesti koolide õpilastest paremini lugeda?

Kõigepealt – mis on hea lugemisoskus? Palusin oma tuttavatel hinnata oma lapsi lugejatena. Üks neist arvas, et tema laps on hea lugeja, kuna luges kahe päevaga läbi terve "Sööbiku ja pisiku". Teinegi tunnistas oma lapse heaks lugejaks, kuna too loeb kiiresti ja soravalt ega eksi sõnades. Mõlemad emad ise on koolis käinud ajal, mil lugemisoskuse määramisel kasutati tihti stopperit ja hea hinde saamiseks tuli jutt lihtsalt pähe õppida.

Nüüdisaja kool ei peaks hindama lugemisoskust lugemistehnika valdamise järgi, rõhutada tuleks hoopis teksti mõistmist, info leidmist ja loetu kasutamisoskust (1). Samas peame mõnema, et hea lugemistehnika on loetava teksti mõistmise ja analüüsimise eeldus. Oluline on ka lugeja kultuuriline taust – teksti mõistmine sõltub paljuski lapse tõekspidamistest, mis ta on kaasa saanud oma vahetust kasvukeskkonnast, eelkõige kodust (2; 3; 9).

2003. aastal viidi Eesti koolides läbi ulatuslik lugemiskäitumise uuring. Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus korraldas juhusliku valimi alusel eesti ja vene koolide 3. ja 6. klassi õpilastele emakeele tasemetöö, mille raames vastasid õpilased ka lugemiskäitumise küsimustikule. Eesti koolidest analüüsiiti 1035 kolmanda ja 1404 kuuenda klassi ning vene õppekeele koolidest 500 kolmanda ning 709 kuuenda klassi õpilase vastust. Muuhulgas püüti välja selgitada, kuivõrd on Eesti lastes kujundatud teksti mõistvat ja infot leidvat lugemisoskust ning kas eesti ja vene koolides mõistetakse head lugejat sarnaselt või erinevalt. Selleks analüüsiiti õpilaste vastuseid küsimusele "*Mida teha, et saada heaks lugejaks?*".

Kuidas saada heaks lugejaks?

Küsimuse "*Mida teha, et saada heaks lugejaks?*" vastused on kokkuvõtlikult esitatud joonisel 1 (pöördel).

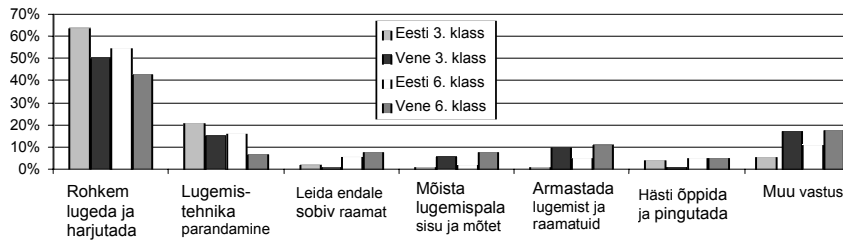
Hea lugeja oli laste silmis siiski see, kes ei põlga harjutamist (*loeb iga päev, päevas 10 lehekülge, iga päev ühe tunni* jne) ning on omandanud hea lugemis-

tehnika (*loeb kiiresti, veatult, ladusalt, hääldab sõnalõpud ja sõnad selgelt välja, ühtlases tempos ja veerimata* jne). Need hinnangud olid valdavad kõigis vanuseastmetes, sõltumata õppekeelest, kuigi võis täheldada, et lugemistehnilisi oskusi pidasid heaks lugejaks saamisel märkimisväärselt olulisemaks eesti õppekeelega õppurid (hinnang vähenes vanusega nii eesti- kui ka venekeelsete õpilaste arvamustes).

Seega ei vastanud Eesti laste (nii eesti kui ka vene emakeele õpilaste) arusaamad heast lugemisoskusest tänapäeva hea lugeja paradigmat. Lisaks kinnitab saadud tulemus, et Eesti koolis tugineb lugema õpetamine pigem reeglite harjutamisele kui lugemise kommunikatiivsusele. Arvatavasti on siin tegemist ka meie lähiajaloo mõjudega, mil lapsi lasti aja peale lugeda ning levis arvamused, et hea lugeja loeb kõva selge häälega, kiiresti ja veatult.

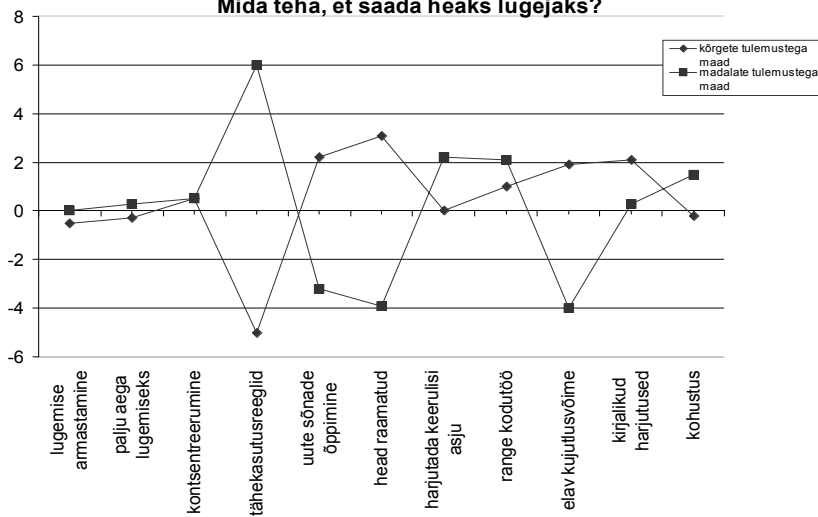
Ka 1992. aasta rahvusvahelises lugemisuuringus esitati lastele küsimus "*Mida tuleb teha, et saada heaks lugejaks?*". Vastused on kokkuvõtlikult esitatud joonisel 2 (pöördel).

Mida teha, et saada heaks lugejaks?

Joonis 1. Mõiste "hea lugeja" tähendas lastele enamasti harjutajat ja hea lugemistechnika valdajat. Heaks lugejaks saamisel pidasid vene õpilased eesti õpilastest olulisemaks lugemispalast arusaamist ja sisu mõistmist, lugemise ja raamatu armastamist ja hoidmist ning endale sobiva raamatu leidmist.

Mida teha, et saada heaks lugejaks?

Joonis 2. Madalate tulemustega maades peetakse heaks lugejaks saamise eelduseks lugemiskiruse treenimist.

Õppe-keel	Vastanute arv klassis	Ühtemoodi vastanute arv	Ühtemoodi vastuse kirjeldus
Eesti	7	5	tuleb palju lugeda ja täita lugemispäevikut*
Eesti	27	16	peab olema hea lugemisoskus ja/või peab lugema 3–5 lehekülge iga päev ning paljudel juhtudel oli lisatud juurde Head lugemist!
Vene	28	15	tuleb palju lugeda ja mõista, mida loed
Vene	41	24	tuleb armastada lugemist ja/või korralikult hoida raamatuid ja/või tahta teada palju uut
Vene	21	18	lugeda ilmekalt ja/või lugeda õiges asendis, et mitte rikkuda silmi ja/või käia raamatukogus.
Vene	40	23	on vaja kiiresti lugeda ja/või meelde jätta autor ja/või lugeda vigadeta ja ilusti (krasivo) ja/või mõista, mida loed
Vene	20	16	on vaja süüvida tegelaskujusse (nado vnikat v obraz geroja)
Vene	29	28	vaja on õppida lugema, armastada lugemist ja palju lugeda**

Märkused: * Ilmselt kasutati abina mingit klassis rippuvat meelespead, mis puudutas lugemisoskuse arendamist.
** Õpetaja oli vastustes parandanud punasega laste õigekirjavead.

Tabel. Õpetaja abiga antud vastused küsimusele "Mida teha, et saada heaks lugejaks?" eesti ja vene õppekeele 3. klassis.

Lugemistesti heade tulemustega maades usuti, et heaks lugejaks saab laps, keda ümbritsevad head raamatud, kellega tehakse palju loovtöid, kelle sõnavara ja kujutlusvõimet arendatakse. Madalate testitulemustega maades usuti, et heaks lugejaks saab tähekasutusreegleid õppides, lugemist trennides ja usinalt koduseid töid tehes. Seega sarnanesid õpilaste vastused Eestis läbiviidud uuringus enam lugemistestide madalate tulemustega maade vastustega.

Kas poisid on kehvemad argumenteerijad?

2003. aastal Eestis läbi viidud uuringu raames küsimusele "Mida teha, et saada heaks lugejaks?" antud vastuseid võrreldes ilmnisid üsna tähelepanuväärsed asjaolud. Nii osutusid eesti tüdrukute põhjendused poiste põhjendustest tunduvalt mitmekülgsemateks, eriti teravalt torkas see silma 6. klassi poiste ja tüdrukute vahel. Nimelt jäid eesti õppekeele 6. klassi poisid vastuste põhjalikkuse ja sisukuse ning pakutud võimaluste arvu poolest tunduvalt alla nii oma vene eakaaslastele kui ka sama vanadele eesti tüdrukutele ning sarnanesid antud juhul hoopis eesti 3. klassi poistega. See paneb küsima, kas eesti kooli ainekava, sellest lähtuv õppetöö ja kasutatavad meetodid ning laste aktiveerimine tunnis toetavad ja soosivad enam tüdrukute kui poiste arvamuste avaldamist ja tunnustamist.

Kas vene lapsed on paremad lugejad?

Ilmnes, et vene koolides rõhutatakse lugema õppimisel armastust raamatute vastu, teksti sõnumi mõistmist ja mõttega lugemist rohkem kui eesti koolides (vt joonis 1). Seejuures tundus vene koolide õpilaste argumenteerimisoskusi olevat arenenum: nad olid vastamisel põhjalikumad ning pakkusid vastuseks erinevaid võimalusi. Kas vene koolide emakeele ainekavad ning vastav õpe toetavad paremini õpilaste argumenteerimisoskuse arengut ning teksti mõistvat lugemist?

Eesti koolide esimese kooliastme emakeele ainekavades on üksiktegevuste loetelu, mida kasutatakse kuulamise, kõnelemise, lugemise ja kirjutamise omandamise vallas. Vene kooli emakeele ainekavast torkab silma, et olulisemateks õppetegevusteks peetakse

kommunikatsiooni ja infovahetust, õpioskuste kujundamist, oma tegevuse eesmärgi mõistmist ja hindamist, samuti võrdlust teistega ning kirjalikke loovtöid ja nende sisu. Siiski on mõlema õppekeelega kooli ainekavas lisaks lugemistehniliste oskuste omandamisele rõhutatud ka teksti mõistmise arendamist. Seejuures on vene kooli emakeele ainekavas toodud olulise õpitulemusena eraldi välja teksti mõtte mõistmine ning teksti ja kangelaste analüüs.

Ainekava järgi otsustades on vene kool eesti koolist hoopis enam orienteeritud diskussioonile ja õpilaste arvamuse väljendamisele. Nimelt toovad vene põhikooli emakeele ainekava üldalused eraldi välja kommunikatiivsete oskuste tähtsuse, kusjuures rõhutatakse vajadust arendada õpilastes soovi loetu üle arutleda, et areneks väljendusoskus. Lisaks väärtustatakse aktiivõppe meetodeid, mis kujundaksid lapses iseseisvat mõtlemist ning austavat suhtumist arvamuste paljususse ja teiste arvamusse. Vene kooli emakeele ainekava näeb ette, et 3. klassi lõpetaja suudab anda loetud tekstile hinnangu, 6. klassi õppetegevuses on suur tähelepanu suhtlusõpetusel ja rõhutatakse diskussiooniks sobiva õhkkonna loomist klassis. Lisaks rõhutatakse oma arvamuse vaba väljendamise ja loominguilise fantaseerimise tähtsust õppetöös.

Eesti põhikooli emakeele ainekava õpilase oma arvamuse väljendamise oskuse arendamist nii paljusõnaliselt ei kirjelda. Tuuakse ära vaid, et aine õpetus arendab õpilaste kriitilist mõtlemist ja analüüsioskust. Eesti keele ainekava näeb õppetegevusena 3. klassis selleks ette oma arvamuse avaldamise, 6. klassis aga arvamustekstide kirjutamise ning nõuab 6. klassi lõpetajalt oskust väljendada oma arvamust (6).

Samas tekitas kahtlusi avastus, et vene laste vastused olid üksteisega tunduvalt sarnasemad kui eesti laste omad. Suure võimudistantsi ja kollektivistlike joontega kultuuride hulka kuuluvale vene kultuurile peetakse kultuuriuurijate arvates iseloomulikuks autoriteetidele allumist ja nende tsiteerimist, arvamustes ühetaolisuse taotlust ja isikliku arvamuse avaldamise vältimist. Kultuuriuurijad väidavad, et sellises kultuuris kirjutatakse lastele ette, kuidas peab millessegi suhtuma, ning õpetaja on see, kes

teab vastust igale küsimusele. Eesti kultuur kannab kultuuriuurijate arvates pigem individualismi ja väikese võimudistantsiga kultuuri jooni (4; 5; 7; 8). Seetõttu on üsna tõenäoline, et vene koolide lapsed panid vastuseks kirja just õpetaja autoriteetse arvamuse.

Kirjeldavat laadi küsimuste vastuste analüüsist selgus, et õpetaja abi olid kasutanud nii eesti kui ka vene õpilased, kuid enam nooremad ja vene õppekeelega õppurid. Nii ilmnis vastustes õpetaja tugev mõju eesti õppekeelega koolide kolmandates klassides kahel juhul 42 küsitluses osalenud klassist, sama vanade vene õppekeelega õpilaste seas võis seda täheldada kuues klassis 23-st (vt tabel).

Tabelis toodud näited kinnitasid oletust, et vene lapsed pole avaldanud isiklikku arvamust, vaid on kirjutanud seda, mida õpetaja on neilt oodanud.

Ilmselt vene lapsed teadsid, et lugema peab mõttega, kuid mõttega lugemiseks pidasid nad õpetaja mõttele kinnitust otsivat lugemist. Arvata võib, et vene õpilased võtavad oma autoriteedi mõtted omaks vabatahtlikult, st õpetaja mõte ongi nende mõte.

Kuigi eelnevalt toodud näited viitasid, et vene laste sisukamad ja põhjalikumad vastused polnud alati nende iseseisva mõtlemise viili, peab rõhutama, et uuritud vanusegrupile on õppekeelest hoolimata omane esitada iseseisvate mõtetena enda jaoks autoriteetsete inimeste arvamusi ja väärtushinnanguid ning oma elukeskkonna enam levinud arvamusi. Seetõttu võib väita, et lugemisoskuse hinnangul tuuakse eesti koolis enam esile lugemistehniliste oskuste valdamist ja tublidust ning visadust harjutamisel ning sellised aspektid ja väärtushinnangud nagu tekstist arusaamine ja teksti sisseelamine, endale sobivate raamatute leidmine lugemise armastamine jäetakse tagaplaanile või vajalikul määral esile toomata.

Tuleb edasi uurida

Uurimus näitas, et Eesti koolid ei arenda teksti mõistvat ja infot leidvat lugejat, nagu seda tänapäeva mõistes healt lugejalt oodatakse ja eeldatakse, vaid lugema õpetamine baseerub ja seisneb ikka peamiselt lugemistehniliste oskuste (ladus, kiire, vigadeta ja selge häälega) omandamises, ohtralt harjutamises ning

hindamises. Edasi tasub uurida kahte aspekti.

Kas vene laste paremad tulemused tulenevad nüüdisaja nõuetele paremini vastavast õppekavast, vajalike väärtushinnangute kujundamisest või hoopis paremini õpitud "õigetest" vastustest ning suuremast allumisest autoriteedile?

Kas eesti 6. klassi poiste kehvad (st napid ja iga arvestades üsna sisutud) vastused, mis sarnanesid eesti 3. klassi poiste vastustega, on märk suuremast iseseisvusest ja vähesest autoriteedile allumisest või hoopis sellest, et eesti kooli ainekava ning sellest lähtuv õppetöö soosib enam tüdrukute kui poiste arvamuste avaldamist ja tunnustamist?

Kirjandus

1. Internationale Schulleistungstudie Pisa Lernen für die Welt von Morgen: Erste Ergebnisse von PISA 2003. [24.05.2005] <http://www.pisa.oecd.org>
2. Jürimäe, M. Lugema õpetamise meetodika. Tallinn, Künnamees, 2003.
3. Mürsepp, M. Laps on hakanud lugema. Tallinn, Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus, EKK trükikoda, 1998.
4. Pajupuu, H. Kuidas kohaneda võõras kultuuris? Käsiraamat. Tallinn, Eesti Keele Sihtasutus, 2001.
5. Pavelson, M., Jedomskihh, M. Muulased eesti koolis kui pedagoogiline probleem. Rmt: Trasberg, K. (toim). Haridus mitmekultuurilises perspektiivis. Tartu, Tartu Ülikooli Kirjastuse trükikoda, 1998. 427–457.
6. Põhikooli ja gümnaasiumi riiklik õppekava. Tallinn, Riigi Teataja Kirjastus, 2002.
7. Rannut, Ü. Muukeelsete õpilaste integreerimine Eesti koolis: õpik kõrgkoolile ning muukeelsete õpilastega töötavale aine- ja klassiõpetajale. Tallinn, Tallinna Pedagoogikaülikooli Kirjastus, 2003.
8. Rannut, Ü. Astu sisse! Uusimmigrandid meie ühiskonnas ja haridussüsteemis: käsiraamat eesti õppekeelega kooli õpetajatele, koolijuhtidele ja haridusametnikele. Tallinn, Ilo, 2004.
9. Talts, L. Algkooliõpilaste väärtushinnangud. Rmt: Talts, L. (toim) Algõpetuse aktuaalseid probleeme V. Tallinn, Tallinna Pedagoogikaülikooli Kirjastus, 1995. 10–33.